

Remigiusz Sobański

Powierzanie parafii zakonnikowi według motu proprio "Ecclesiae Sanctae"

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 11/1-2, 61-80

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

REMIGIUSZ SOBAŃSKI

**POWIERZENIE PARAFII ZAKONNIKOM WG MOTU PROPRIO
„ECCLESIAE SANCTAE”**

Treść: Wprowadzenie historyczne: rozwój angażowania zakonników w duszpasterstwie parafialnym. Konkluzja Gracjana. Uchwały Soboru Trydenckiego. I Prawa i obowiązki proboszcza parafii inkorporowanej wg k. 1425 § 2. II Parafie powierzone zakonnikom bez przeprowadzania inkorporacji. III Praca duszpasterska kapłanów zakonnych w dyskusji i uchwałach Soboru Watykańskiego II. IV Analiza norm motu proprio Ecclesiae Sanctae o powierzaniu parafii zakonnikom. V Ustanowienie zakonnika proboszczem parafii nie powierzonej zakonowi.

Pierwotne zakony stały z dala od pracy duszpasterskiej. Życie mnisze wydawało się nie do pogodzenia z taką działalnością¹. Mnisi byli laikami, jeżeli zaś przyjmowali święcenia kapłańskie, to tytułem posługi kapłańskiej w klasztorze. Coraz częstsze jednak przyjmowanie przez zakonników święceń kapłańskich i sakry biskupiej, a także rozwój święceń bezwzględnych, uniezależniających od służby oznaczonemu kościołowi² pozwala angażować zakonników w pracy duszpasterskiej. Praca ta początkowo nie wiązała klasztoru z parafią, co więcej, zakonnik obejmując jakieś zajęcie kościelne opuszczał zakon³. Zaangażowanie zakonników w pracy misyjnej zmusiło jednak zakony do opieki duszpasterskiej nad neofitami, ponadto brak odpowiedniej liczby kleru świeckiego otworzył zakonnikom drogę do objęcia także duszpasterstwa parafialnego. Równocześnie rozwój systemu beneficjalnego wyposażającego kościoły w uposażenie służące utrzymaniu duchownego pracującego przy kościele⁴ przyczynił się do zwiększenia zainteresowania

¹ Por. c. 8, C. 16, q. 1; c. 2, C. 16, q. 1.

² Por. Mörsdorf K., *Die Entwicklung der Zweigliedrigkeit der katholischen Hierarchie*, Münchener Theol. Zeitschrift 3 (1952) 13.

³ Fehring A., *Die Klosterpfarrei*, Paderborn 1958, 59.

⁴ Por. Pöschl A., *Die Entstehung des geistlichen Benefiziums*, Archiv f. kath. Kirchenrecht 106 (1926) 3—121; 363—471.

zakonników beneficjami parafialnymi przynoszącymi dochody zakonom⁵.

W ustawodawstwie kościelnym, zwłaszcza partykularnym, obserwujemy dwie równoległe tendencje — chętną i niechętną duszpasterstwu parafialnemu prowadzonemu przez zakonników⁶. Obydwa kierunki rozwoju prawodawstwa kościelnego zestawili Gracjan⁷, który też przedstawia rozwiązanie problemu ustalając, że służba kościelna nie przeszkadza dyscyplinie zakonnej (za wyjątkiem kardynałów i biskupów, którzy obejmując swą godność muszą opuścić klasztor)⁸ i że kapłani zakonni otrzymują przez święcenia taką samą władzę jak inni kapłani, lecz mogą ją wykonywać dopiero, gdy otrzymają odpowiednie zlecenie od biskupa, za zgodą opata⁹.

O wywody Gracjana oparł się dalszy rozwój zagadnienia zakonnik-parafia, wykorzystujący średniowieczną instytucję inkorporacji i ustalający dwie jej formy: co do dochodów beneficjalnych i duszpasterstwa oraz co do dochodów beneficjalnych tylko¹⁰. Ustalono przy tym ostatecznie na soborze trydenckim, że kapłan zakonny prowadzący duszpasterstwo podlega jurysdykcji biskupa i jest wyznaczany za jego zgodą¹¹, ponadto zakazano przeprowadzania inkorporacji parafii do zakonu podyktowanej chęcią powiększenia dochodów i zastrzeżono inkorporacje takie Stolicy Apostolskiej¹². O uchwały śoboru trydenckiego oparły się liczne dalsze rozporządzenia Stolicy Apostolskiej¹³, problem ten bowiem wciąż stawał się aktualny i wymagał ingerencji oraz rozstrzygnięć władzy kościelnej, chociaż sekularyzacja majątków koś-

⁵ Por. Fehring er A., dz. cyt., 61; Poschl A., *Die Inkorporation und ihre geschichtlichen Grundlagen*, Archiv f. kath. Kirchenrecht 107 (1927) 44—177; 497—560; 108 (1928) 24—86.

⁶ Fehring er A., dz. cyt., 62—65.

⁷ C. 16, q. 1.

⁸ Dictum Gratiani ad c. 36, C. 16, q. 1.

⁹ „...quod vero poenitentiam dare prohibentur inde est, quia nulli sacerdotum licet alterius parochianam ligare vel solvere. Monachi autem, etsi in dedicatione sui presbiteratus (sicut et ceteri sacerdotes) baptisandi, praedicandi, poenitentiam dandi, peccata remittendi, beneficiis ecclesiasticis perfruendi rite potestatem accipiant, ut amplius et perfectius agant, ea, quae sacerdotalis officii esse sanctorum Patrum constitutionibus comprobantur: tamen executionem suae potestatis non habent, nisi a populo fuerint electi et ab Episcopo cum consensu Abbatis ordinati!” — dictum Gratiani ad c. 19, C. 16, q. 1.

¹⁰ Fehring er A., dz. cyt. 68—74.

¹¹ Sessio 25 de regul., c. 11.

¹² Sessio 24 de ref., c. 13.

¹³ Por. Romita F., *De unione paroeciae aliorumque entium ecclesiasticorum domui deligiosae*, Mon. Eccl. 88 (1963) 326—352.

cielnych zwłaszcza w XIX w. spowodowała obniżenie znaczenia inkorporacji¹⁴.

I Prawa i obowiązki proboszcza parafii inkorporowanej wg k. 1425 § 2.

Inkorporacja znalazła się też w Kodeksie Prawa Kanonicznego jako podstawowa forma parafii prowadzonych przez zakonników. Znaczenie dla naszych rozważań ma tylko inkorporacja pełna, o której mowa w k. 1425 § 2. Inkorporacja częściowa, o której w k. 1425 § 1 oznacza tylko przydzielenie domowi zakonnemu dochodów, urząd zaś duchowny sprawuje wtedy wikariusz spośród kleru świeckiego, przedstawiony przez przełożonego zakonnego, instytuowany przez ordynariusza miejsca, a wynagradzany przez dom zakonny¹⁵.

Inkorporację, o której w k. 1425, może przeprowadzić tylko Stolica Apostolska. Parafia taka zmienia swój charakter, staje się parafią zakonną, której proboszczem habitualnym jest dom zakonny, a więc osoba moralna¹⁶. Duszpasterstwo sprawuje kapłan mianowany przez przełożonego zakonnego, a zatwierdzony i instytuowany przez ordynariusza miejsca. Kapłan ten, wikariusz osoby moralnej czy też wikariusz aktualny, z tytułu zastępstwa nazywany jest wikariuszem, z uwagi jednak na urząd sprawowany można go nazwać proboszczem parafii zakonnej¹⁷. Ze względu na k. 1442 jest to kapłan zakonu, do którego domu inkorporowano parafię.

Proboszcz zakonny pozostaje związany obowiązkami wynikającymi ze ślubów zakonnych i podlega swoim przełożonym co do dyscypliny zakonnej¹⁸, lecz w pracy duszpasterskiej podlega jurysdykcji i wizytacji ordynariusza miejsca wykonywanej wg k. 631¹⁹. Władza nad

¹⁴ Por. Strigl R., *Grundfragen der kirchlichen Ämterorganisation*, München 1960, 141.

¹⁵ Tej formy inkorporacji nie zna już prawo Kościoła wschodniego zachowujące tylko jeszcze pełną inkorporację — (k. 490, 2 — AAS 49 (1957) 579).

¹⁶ Wg prawa wschodniego (k. 490, § 1 n. 2 — AAS 49 (1957) 579) osoba moralna nie staje się proboszczem, gdyż może nim być tylko osoba fizyczna. Oznacza to nadanie prawu o inkorporacji charakteru bardziej duchownego i bardziej podkreśla jej znaczenie duszpasterskie — por. Eichmann E. — Mörsdorf K., *Lehrbuch des Kirchenrechts*, Paderborn⁹ 1959, I, 463.

¹⁷ Bączkiewicz F. — Baron J. — Stawinoga W., *Prawo kanoniczne*, Opole³ 1957, I n. 601.

¹⁸ K. 630.

¹⁹ K. 1425 § 2. „Status iudicis parochi religiosi hic est ut duplicem quodammodo induat personam et utriusque adimplere teneatur

proboszczem zakonnym tak ordynariusza miejscowego jak i przełożonych zakonnych jest zależnie od jej przedmiotu albo wyłączna albo też kumulatywna²⁰.

Wyłączna władza ordynariusza dotyczy wykonywania obowiązków urzędu proboszczowskiego. W tej materii proboszcz zakonny podlega ordynariuszowi w ten sam sposób jak proboszcz spośród kleru świeckiego i to nawet wtedy, gdy wykonuje swój urząd w domu lub miejscu, gdzie mają swoją siedzibę wyżsi przełożeni zakonni²¹. To prawo i obowiązek nadzoru ordynariusza miejsca zawiera w sobie prawo i obowiązek wymagania, by duszpasterstwo prowadzono wg ustaw powszechnych i diecezjalnych. W tym celu ordynariusz może posłużyć się radami, wskazówkami, nakazami, a także upomnieniem i karą²². Stąd prawo ordynariusza przeprowadzania wizytacji osób, miejsc i rzeczy. Tak więc podlega wizytacji i nadzorowi biskupa²³; zachowanie rezydencji przez proboszcza zakonnego wg k. 465, odprawianie mszy św. za parafian (k. 466), głoszenie słowa Bożego wg k. 1332, 1344—1346 § 1, a także prawa diecezjalnego, katechizacja dzieci i młodzieży po myśli k. 1330, 1333 i prawa diecezjalnego, szafarstwo sakramentów (k. 467), troska o chorych (k. 468), odprawianie mszy fundacyjnych²⁴. Ponadto podlegają nadzorowi i wizytacji biskupa miejsca kultu Bożego i przedmioty przeznaczone do kultu, a więc: kościoły, ołtarze, tabernakulum, chrzcielnica, ambona, konfesjonały, zakrystia, dzwony, oleje św., archiwum parafialne, księgi metrykalne, cmentarz przeznaczony do grzebania wiernych²⁵. Miejsca i rzeczy podległe wizytacji ordynariusza miejsca w kościołach parafialnych inkorporowanych do domu zakonnego wylicza już Benedykt XIV w konstytucji Firmandia z 6. XI. 1744²⁶, której normy wg k. 6 n. 6 są implícite zawarte w Kodeksie Pr. Kan.²⁷.

Gdy chodzi o uzgodnienie funkcji parafialnych sprawowanych przez proboszcza zakonnego i zakonnej służby Bożej podległej przełożonemu zakonnemu, to wg k. 609 § 1 należy stosować postanowienia k. 415. Do proboszcza należą wtenczas zwykle funkcje proboszczow-

officia" — Wernz F. — Vidal P., *Ius canonicum*, III De religiosis, Romae 1933, 446.

²⁰ Romita F., art. cyt. 643.

²¹ K. 631 § 1.

²² Vromant G., *De regimine paroeciarum et quasi paroeciarum religiosis sodalibus concreditarum*, *Ius pontificium* 13 (1933) 297.

²³ Por. Vromant G., tamże; Romita F., art. cyt. 645 nss.

²⁴ AAS 19 (1926) 393.

²⁵ Por. Vromant G., art. cyt. 279 ns.; Jone H., *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, Paderborn 1950, I 556.

²⁶ *Fontes* I 858.

²⁷ Vromant G., art. cyt. 280.

skie, a więc²⁸: odprawianie mszy św. za parafian, katechizacja i głoszenie słowa Bożego, prowadzenie ksiąg metrykalnych, szafowanie sakramentu chrztu i eucharystii, troska o chorych parafian, głoszenie zapowiedzi i asystencja przy zawieraniu małżeństwa, odprawianie pogrzebów (za wyjątkiem zakonników²⁹), błogosławieństwo domów, zbieranie ofiar oraz inne funkcje święte o charakterze nieściśle parafialnym, jakie mają jednak miejsce w kościołach parafialnych, byleby te ostatnie nie zakłócały nabożeństw zakonnych i o ile nie wykonuje ich już przełożony zakonny. Uroczyste procesja poza kościołem, uroczyste poświęcenia i święcenie wody chrzcielnej w wielką sobotę należą do obowiązków proboszcza zakonnego wtedy, gdy funkcji tych nie wykonał przełożony zakonny³⁰. Do przełożonego zakonnego natomiast należy przechowywanie Najświętszego Sakramentu — przy czym jednak drugi kluczyk od tabernakulum przechowuje proboszcz, troska o kościół oraz dopilnowanie, by funkcje święte w kościele odbywały się wg odpowiednich przepisów liturgicznych³¹. Zarówno przełożony jak i proboszcz nie powinni przeszkadzać sobie nawzajem w wykonywaniu swych zadań. Powstałe ewentualne konflikty rozstrzyga ordynariusz miejsca, który winien w pierwszym rzędzie baczyć, by katecheza i homilia odbywały się w godzinach najdogodniejszych dla wiernych. Co więcej, zakonnicy winni z obowiązku miłości wspomagać proboszcza zakonnego w duszpasterstwie parafialnym i to w sposób określony przez ordynariusza³².

Majątek parafii inkorporowanej — zarówno kościelny jak i beneficjalny — nie przechodzi na własność zakonu, lecz tylko pod jego zarząd³³. Wprawdzie K.Pr.K. nie zaznacza wyraźnie, że majątek kościoła i beneficjum zachowują swoją odrębność, ale wynika to z odpowiedzi Kom. Int. z 15 VII 1926³⁴. Także prawo wschodnie wyraźnie już podkreśliło odrębność majątkową parafii inkorporowanej do osoby moralnej³⁵. Tak więc nadzór nad majątkiem kościoła parafialnego należy zawsze do ordynariusza.

Proboszcz zakonny pozostaje związany ślubem ubóstwa, stąd dochody osobiste nabywa jak inni zakonnicy; co natomiast przypada

²⁸ K. 415 § 2 oraz 462; por. także Romita F., art. cyt. 416—422.

²⁹ K. 1221.

³⁰ K. 462 n. 7 i 415 § 2 n. 3; por. Jone H., dz. cyt. 360.

³¹ K. 415 § 3.

³² K. 415 § 5 łącznie z k. 609 § 1.

³³ Por. k. 630 § 4, 415 43 n. 3.

³⁴ AAS 18 (1926) 393; por. także Eichmann E. — Mörsdorf K., dz. cyt. II, Paderborn⁹ 1958, 308 i 425; Romita F., art. cyt. 402.

³⁵ K. 490 § 1 n. 3 — AAS 49 (1957) 579.

mu ze względu na parafię, nabywa dla parafii³⁶. Przez dobra nabyte ze względu na parafię rozumie się to, które proboszcz świecki musi odprowadzić do kasy parafialnej³⁷. Proboszcz zakonny zbiera także ofiary na cele parafialne, zarządza nimi i wydatkuje je wg własnego roztropnego uznania, zgodnie z wolą ofiarodawców i pod nadzorem przełożonego. Przełożony nie może jednak decydować, na jaki cel należy przeznaczyć takie ofiary, nie może sobie też rościć prawa do nawet częściowego zarządzania tymi ofiarami³⁸. Natomiast ofiary na budowę, utrzymanie, wyposażenie i ozdobę kościoła przyjmuje, zbiera, zatrzymuje i zarządza nimi przełożony zakonny, jeśli kościół jest własnością zakonu, w przeciwnym razie należy to do ordynariusza, który może przyjmowanie, zbieranie ofiar na budowę, wyposażenie i utrzymanie kościoła zlecić proboszczowi zakonnemu, a ten będzie nimi administrował jak proboszcz parafii świeckiej³⁹.

II Parafie powierzone zakonnikom bez przeprowadzania inkorporacji.

Inkorporacja taka znajduje jednak w obecnych zmienionych warunkach społecznych już rzadkie zastosowanie, stąd też jej stosunkowo małe znaczenie praktyczne⁴⁰. Rozwinęła się jednak — głównie z powodu braku kleru diecezjalnego — praktyka powierzania parafii świeckich zakonowi bez przeprowadzania inkorporacji. Parafia nie zmienia swej struktury i zatrzymuje charakter świecki. Jest to jakby odwrotna forma niepełnej inkorporacji, o której mówi k. 1425 §1: przy takiej inkorporacji łączono z domem zakonnym majątek, duszpasterstwo zaś sprawował kapłan świecki; współczesne natomiast powierzanie parafii zakonnikom przekazuje im sprawowanie funkcji urzędu proboszczowskiego, nie zaś majątek⁴¹.

Wg większości autorów powołujących się na k. 1442 oraz 626 §1 powierzenie parafii świeckiej zakonowi wymagało zezwolenia Stolicy Apostolskiej⁴². K. Pr. K. usankcjonował bowiem w k. 626 §1 praktykę

³⁶ K. 630 § 4.

³⁷ Vermeersch A. — Creusen J., *Epitome Iuris Canonici*, I, Mechliniae⁷ 1949, n. 789.

³⁸ K. 630 § 4; por. Jone H., dz. cyt. 555.

³⁹ K. 630 § 4; por. Vromant G., art. cyt. 282; Vermeersch A. — Creusen J., dz. cyt. n. 789.

⁴⁰ Por. Mayer H. S., *Die nicht inkorporierte Klosterpfarrei*, Archiv f. kath. Kirchenrecht 112 (1932) 468; Strigl R., dz. cyt. 141

⁴¹ Mayer H. S., tamże; Coronata M., *Institutiones Iuris Canonici*, I, Taurini⁴ 1950, n. 635.

⁴² Mayer H. S., art. cyt. 472; Strigl R., dz. cyt. 153; Fehring A., dz. cyt. 83; Eichmann E. — Mörsdorf K., dz. cyt. I, 535;

przedkodeksową, wg której zakonnik potrzebował indultu Stolicy Apostolskiej na objęcie beneficjum niezgodnego ze stanem zakonnym, a takim beneficjum jest parafia. Wg jednak niektórych autorów k. 626 §1 dotyczył tylko kanonicznego nadania beneficjum zakonnikom, natomiast powierzenie parafii zakonowi czy też zakonnikowi to tylko powołanie wikariusza na wzór k. 471 nie wymagające zezwolenia Stolicy Apostolskiej⁴³. Niewątpliwie problem nie został jeszcze w K. Pr. K. dostatecznie wyjaśniony. Już jednak 9 XII 1920 Kongregacja Rozkrycia Wiary orzekła, że w krajach misyjnych ordynariusze miejscowi mogą w razie konieczności powierzyć parafie świeckie zakonnikom⁴⁴.

Pomimo k. 1442 oraz 621 §1 wytworzyła się praktyka powierzenia parafii świeckich zakonnikom drogą umowy między ordynariuszem miejsca i przełożonym zakonnym. Taka też praktyka została usankcjonowana w prawie wschodnim nie wymagającym już w takich wypadkach oparcia sprawy o Stolicę Apostolską⁴⁵. Prawa i obowiązki proboszcza — zakonnika prowadzącego parafię świecką, jego zależność od ordynariusza i od przełożonych zakonnych jest analogiczna do sytuacji proboszcza zakonnego parafii inkorporowanej — przy czym w wypadku kolizji obowiązków proboszczowskich i zakonnych biorą górę obowiązki proboszczowskie⁴⁶.

Rozwój więc naszego problemu wykazuje wyraźny kierunek: od przejmowania przez zakonników parafii jako źródła dochodu do angażowania zakonników w służbę diecezji jako duszpasterzy parafialnych. Inkorporacja pełna, następnie powierzenie parafii bez zmiany ich struktury, ale w oparciu o indult Stolicy Apostolskiej, wreszcie powierzenie parafii mimo k. 1442 i 626 §1 przez umowę między ordynariuszem miejsca i przełożonym zakonnym, usankcjonowane przez nową kodyfikację prawa wschodniego — to etapy tego rozwoju. Trzeba przy tym zaznaczyć, że był to rozwój żywiołowy, znacznie wyprzedzający odnośne przepisy kanoniczne.

Bączkowiec F. — Baron J. — Stawinoga W., dz. cyt. I, n. 776; Goyeneche S., *Quaestiones canonicae de iure religiosorum*, Neapoli 1955, II, 104.

⁴³ Haring J. w Theol. prakt. *Quartalschrift* 86 (1933) 603; podobnie: Tabera A. — Antonana G. M. — Escudero G., *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961, 436.

⁴⁴ AAS 13 (1921) 18.

⁴⁵ K. 491 — AAS 49 (1957) 579.

⁴⁶ Mayer H. S., art. cyt. 473 .

III Praca duszpasterska kapłanów zakonnych w dyskusji i uchwałach Soboru Watykańskiego II.

Drugi Sobór Watykański, sobór duszpasterski, nie mógł przejść obok zagadnienia udziału zakonników w duszpasterstwie parafialnym.

Pierwotnie zagadnienie współpracy zakonników w duszpasterstwie znalazło swoje miejsce w schemacie dekretu „De cura animarum”. Rozdział IV tego schematu nosił tytuł: „De rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda” i omawiał następujące punkty: Principia fundamentalia — Normae practicae de subiectione Religiosorum Ordinariis locorum in operibus externis explendis — Dedicatio Religiosorum externis operibus apostolatus — De ministerio paroeciali a Religiosis participando — De quibusdam casibus particularibus dependentiae Religiosorum ab Ordinariis locorum — De operibus apostolatus rite explendis et coordinandis — De privilegiis Religiosorum⁴⁷. Ponadto schemat dekretu „De episcopis ac de dioecesium regimine” w n. 37 przewidywał możliwość zawarcia umowy między ordynariuszem miejsca i wyższym przełożonym zakonnym o wykorzystaniu kościoła zakonników (nie zakonnic) jako kościoła parafialnego⁴⁸. Na zlecenie Komisji Koordynacyjnej połączono schemat dekretu o biskupach i zarządzie diecezją oraz schemat dekretu o duszpasterstwie w jeden w ten sposób, że do schematu dekretu o biskupach włączono podstawowe zasady schematu dekretu o duszpasterstwie⁴⁹. Schemat więc dekretu „De cura animarum”, zredagowany zresztą w trzech wersjach (szerokiej, krótszej i krótkiej), nie został w ogóle przedłożony soborowi do dyskusji⁵⁰. Relacjonując odnośne punkty schematu dekretu o biskupach przedłożonego na trzeciej sesji soborowej Veillot zaznaczył, że dekret ma się zająć zakonnikami w mierze, w jakiej wykonują na terenie diecezji dzieła apostolatu⁵¹. Charakteryzując wytyczne schematu w tej materii stwierdził, że autorytet biskupa w pracy duszpasterskiej pozostaje nienaruszony. „Episcopus enim in diocesi dux est apostolatus”⁵². Stąd przy-

⁴⁷ *Schemata constitutionum et decretorum ex quibus argumenta in Concilio disceptanda seligentur*, Polyglottis Vaticanis 1962, 9.

⁴⁸ *Schema decreti De Episcopis ac de dioecesium regimine*, Polyglottis Vaticanis 1963, 25.

⁴⁹ Por. *Relatio super schema Decreti de pastoralis Episcoporum munere in Ecclesia*, Polyglottis Vaticanis 1964, 3.

⁵⁰ Historię tego schematu podaje Appendix de variis redactionibus et recognitionibus schematis Decreti „De cura animarum” — fasc. Relatio... 12—14; por. także Veillot P., Zasadnicze idee dekretu soborowego o pasterskiej funkcji biskupów, *Ateneum Kapł.* 69 (1966) 140.

⁵¹ Relatio... 10.

⁵² Tamże.

jęto jako wytyczne, że biskup może wezwać zakonników do pełnienia różnych posług duszpasterskich, szczególnie do prowadzenia parafii, że — dalej — podlegają rozporządzeniom biskupa odnoszącym się do duszpasterstwa, głoszenia słowa Bożego, katechizacji, apostołatu i przystojności stanu duchownego. Zachowany przywilej egzempcji oznacza niezależność zakonników w ich porządku wewnętrznym, zaś w porządku na zewnątrz są zależni od biskupa w mierze, w jakiej wymaga tego uporządkowana praca duszpasterska. W przypisach⁵³ powołano się między innymi na allokucję Piusa XII z 8 III 1950 stwierdzającą, że z nakazu prawa Bożego każdy kapłan, tak świecki jak i zakonny, winien wykonywać swe obowiązki jako pomocnik biskupa, zaś przywilej egzempcji żadną miarą nie może naruszać właściwej relacji między biskupem i kapłanami⁵⁴. Egzempcja ma także ułatwić korzystanie z usług zakonników w wykonywaniu funkcji ponaddiecezjalnych. Schemat wyraźnie to zaznaczył podając jako drugie uzasadnienie egzempcji umożliwienie papieżowi dysponowania zakonnikami dla dobra kościoła powszechnego, co zresztą uzupełniono zaznaczeniem, że oprócz papieża może nimi dysponować także inna kompetentna władza kościelna dla dobra kościołów z terenu jej jurysdykcji⁵⁵. Przez tę inną kompetentną władzę kościelną rozumiano patriarchów⁵⁶.

Stąd zasada przedłożona soborowi, że kapłani zakonni w odpowiedni sposób należą do kleru diecezjalnego, zaś wszyscy zakonnicy są w pewien sposób członkami rodziny diecezjalnej. Ujęcie, że kapłani zakonni należą do kleru diecezjalnego, zmieniono w myśl proponowanej poprawki, że przynależą do kleru diecezji⁵⁷. W trakcie dyskusji do zdania, że ilekroć zostają wezwani do pracy duszpasterskiej, winni wykonywać to zadanie jako pomocnicy biskupa, dodano „legitime” dla zaznaczenia, że biskup winien ich wzywać za pośrednictwem właściwych przełożonych zakonnych i wg przepisów prawa⁵⁸. Podobnie, mianowicie zwrotem „ad normam iuris”, uzupełniono § 3 n. 35 dla zaznaczenia, że mimo egzempcji zakonnicy podlegają biskupowi w zakresie, jakiego wymaga skoordynowana praca duszpasterska. Mówiąc o podleganiu „ad normam iuris” sobór miał na myśli prawo nowe wydane w wyniku prac nad reformą K. Pr. K.⁵⁹.

⁵³ *Schema decreti de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*. Textus emendatus et relationes, Polyglottis Vaticanis 1964, 49 ns.

⁵⁴ AAS 43 (1951) 28.

⁵⁵ *Schema decreti...* Textus emendatus 47.

⁵⁶ *Schema decreti...* Textus emendatus 73.

⁵⁷ *Schema decreti...* Textus emendatus 46, 72, 81.

⁵⁸ *Schema decreti...* Textus emendatus 72.

⁵⁹ Tamże.

Charakterystyczny jest rozwój czwartego paragrafu n. 35. Do pierwotnego ujęcia, że wszyscy zakonnicy, także wyjęci, podlegają władzy ordynariusza miejsca w tym, co dotyczy publicznego wykonywania kultu Bożego, duszpasterstwa, głoszenia słowa Bożego, katechetycznego i liturgicznego wychowania wiernych, zwłaszcza zaś dzieci, różnych dzieł apostolatu i przystojności stanu duchownego, dodano, że podlegają im również w sprawach dotyczących wychowania religijnego i moralnego oraz organizacji szkół katolickich⁶⁰. Chodziło przy tym o prawo wizytowania tych szkół oraz nadzór, by dorównywały poziomem innym szkołom⁶¹. W dalszej dyskusji przyjęto jeszcze uzupełnienie wniesione przez 273 ojców o zachowaniu autonomii tych szkół co do ich wewnętrznego zarządu⁶².

Ostatecznie więc problem współpracy zakonników w duszpasterstwie diecezjalnym — jak zaznaczył jego relator, skomplikowany⁶³ i trudny⁶⁴ — ujęto w n. 33—35 dekretu soborowego „Christus Dominus”⁶⁵. Streszczając najogólniej te postanowienia soboru można stwierdzić, że „dekret postanawia, że biskup powinien okazywać przychyłność formom życia zakonnego i uznać zadania właściwe poszczególnym rodzajom zakonów. Natomiast wyjęcie spod władzy biskupa dotyczy przede wszystkim wewnętrznego życia zakonów i zgromadzeń a zakonnicy podlegają władzy biskupiej w wykonywaniu stanowisk piastowanych w diecezji oraz w prowadzeniu wszelkiej działalności apostolskiej. Gdy powstaną pilne potrzeby duszpasterskie, biskup może uciec się do pomocy zakonów. Dekret zmierza do wytworzenia szczerzej i owocnej współpracy, a nawet wymaga jej w stosunkach między biskupami i wyższymi przełożonymi”⁶⁶.

Istotne ustalenie dekretu to przede wszystkim stwierdzenie, że kapłani zakonni są wyświęceni do zadań kapłańskich, a więc po to, aby byli współpracownikami stanu biskupiego. Ustalenie to opiera się na dwóch przesłankach. Piersza to pasterski urząd biskupa⁶⁷, zwyczajnego, własnego i bezpośredniego pasterza diecezji⁶⁸, „wodza apostolatu”⁶⁹.

⁶⁰ *Schema decreti...* Textus emendatus 47 ns.

⁶¹ *Schema decreti...* Textus emendatus 73.

⁶² *Schema decreti De pastorali Episcoporum munere in Ecclesia. Textus recognitus et modi, Polyglottis Vaticanis 1965, 56, 63, 95.*

⁶³ *Schema decreti...* Textus emendatus 72.

⁶⁴ *Schema decreti...* Textus recognitus 61.

⁶⁵ AAS 58 (1966) 690—692.

⁶⁶ Veuillot P., art. cyt. 145.

⁶⁷ Por. konst. *Lumen gentium* n. 18—27 (AAS 57 (1965) 21—33).

⁶⁸ „*Tamquam proprii, ordinarii et immediati earum pastores oves suas in nomine Domini pascunt, munus docendi, sanctificandi et re-*

Druga przesłanka to fakt, „że prezbiterzy choć nie posiadają szczytu kapłaństwa i w wykonywaniu swej władzy zależni są od biskupów, związani są jednak z nimi godnością kapłańską i na mocy sakramentu kapłaństwa, na podobieństwo Chrystusa, najwyższego i wiekuistego kapłana, wyświęceni są, aby głosić ewangelię, być pasterzami wiernych i sprawować kult Boży jako prawdziwi kapłani nowego testamentu”⁷⁰. Dotyczy to wszystkich kapłanów, diecezjalnych i zakonnych, gdyż wszyscy oni są związani z tytułu kapłaństwa z kolegium biskupim⁷¹.

Przyjęcie święceń kapłaństwa dysponuje kapłanów zakonnych do głoszenia ewangelii, sprawowania kultu i pasterzowania wiernym. Święcenia kapłańskie mają charakter społeczny, pozwalają pod władzą biskupa uświęcać powierzoną część trzody Chrystusowej i wnoszą wkład do duszpasterstwa całej diecezji, a przez to całego Kościoła⁷². Stąd stwierdzenie dekretu *Christus Dominus*, że kapłani zakonnicy i w ogóle wszyscy zakonnicy i zakonnice należą do rodziny diecezjalnej, dla której dobra winni współpracować i to tym więcej, im większe stają się potrzeby apostołstwa⁷³.

Z powyższego wynika praktyczny wniosek dekretu *Christus Dominus*, że zakonnicy winni jako pomocnicy biskupa wypełnić zadania apostołskie, do których zostają prawnie wezwani i służyć w tej materii postulatów i życzeń biskupów — przestrzegając przy tym charakteru danego instytutu zakonnego, który należy w razie potrzeby dostosować do celów apostołskich. Między innymi może biskup wezwać zakonników do pracy w parafiach⁷⁴. Dając ogólne wytyczne dekret ustala, że egzempcja dotyczy wewnętrznych spraw zakonu celem ułatwienia zachowania porządku i wzrostu doskonałości zakonnej, a także dysponowaniem zakonnikami przez papieża czy inną kompetentną władzę dla dobra całego Kościoła. Wierność jednak własnym regułom i uległość przełożonym nie może stać w sprzeczności z uległością należną biskupowi, i dotyczącą wszystkiego, co odnosi się do publicznego wykonywania kultu Bożego (z zachowaniem jednak od-

gendi in eas exercentes” — dekret *Christus Dominus* n. 11 (AAS 58 (1966) 677).

⁶⁹ *Relatio*... 10.

⁷⁰ *Konst. Lumen gentium* n. 28 (AAS 57 (1965) 34), cyt. wg tłumaczenia w *Wiad. Diec. Organu rządowego Kurii Diecezjalnej w Katowicach* 33 (1965) 149 ns.

⁷¹ *Konst. Lumen gentium*, tamże, por. także Barea S., *Uczestnictwo w pełni kapłaństwa*, *Ateneum Kapł.* 69 (1966) 204—208.

⁷² *Konst. Lumen gentium*, tamże.

⁷³ N. 34 (AAS 58 (1966) 690).

⁷⁴ N. 35 § 1 (AAS 58 (1966) 691).

reżności obrządków), duszpasterstwa, głoszenia kazań, wychowania religijnego i moralnego wiernych, a zwłaszcza dzieci, katechizacji i formacji liturgicznej, przystojności stanu duchownego, różnorakich dzieł apostołskich, organizacji szkół zakonnych i nadzoru nad nimi. Ponadto zakonnicy muszą przestrzegać uchwał Konferencji Biskupich wydanych jako obowiązujące wszystkich⁷⁵. Dekret soborowy wymaga współpracy zakonów między sobą i z klerem diecezjalnym, która zależy od nadprzyrodzonej postawy ugruntowanej na miłości. Biskup zaś jest tym, do którego należy troska o taką współpracę na terenie diecezji⁷⁶.

IV Analiza norm motu proprio *Ecclesiae Sanctae* o powierzaniu parafii zakonnikom.

Od 11 X 1966 obowiązują normy wykonawcze do dekretu *Christus Dominus* wydane dnia 6 VIII 1966 przez motu proprio *Ecclesiae Sanctae* Pawła VI⁷⁷. Normy dotyczące współpracy zakonników w duszpasterstwie diecezjalnym, a więc odnośnie do n. 33—35 dekretu *Christus Dominus* zawarte są w n. 22—40 pierwszej części motu proprio.

Sprawę powierzania parafii zakonnikom reguluje n. 33⁷⁸. Wyodrębniono dwa zagadnienia: 1) powierzenie parafii zakonowi, 2) powołanie zakonnika na proboszcza parafii nie powierzonej zakonowi.

Motu proprio rozwiązuje przede wszystkim problem, co należy rozumieć przez określenie „paroecia religiosi concredita”. K. Pr. K. zna właściwie tylko powierzenie parafii zakonowi przez częściową albo pełną inkorporację, o której mowa w k. 1425. W kilku jednak miejscach używa zwrotu „paroecia religiosi concredita”⁷⁹. Określenie to nastęrczało pewne wątpliwości. W świetle k. 1435 i 1442 należałoby przyjąć, że chodzi tu o parafie inkorporowane wg k. 1425.

⁷⁵ N. 35 § 2 i § 4 (AAS 58 (1966) 691).

⁷⁶ N. 35 § 5 (AAS 58 (1966) 692).

⁷⁷ AAS 58 (1966) 757—787.

⁷⁸ „41. Ordinarius loci auctoritate propria potest, de consensu competentis superioris, paroeciam religioso Instituto committere, etiam in ecclesia religiosa ipsius Instituti eam erigendo. Haec paroeciae commissio potest fieri sive in perpetuum sive ad certum praefinitum tempus: in utroque casu id fieri debet mediante conventionione scripta inter Ordinarium et competentem Superiorem Instituti, qua, inter alia, expresse et accurate indicentur quae ad opus explendum, ad personas eidem addicendas et ad res oeconomicas spectant. 42. Loci Ordinarius potest etiam pro paroecia Religioni non concredita, Religiosum, de licentia proprii Superioris, parochum constituere, peculiari conventionione inita cum eiusdem Religionis competenti Superiore” — AAS 58 (1966) 771 ns.

⁷⁹ K. 456, 472 n. 2, 475 § 1.

Niemniej jednak — chyba ze względu na faktycznie stosowaną praktykę — przeważnie tłumaczy się, że zwrot „parocia religiosis concredita” obejmuje parafie zarówno inkorporowane jak i w zwyczajny sposób powierzone zakonowi⁸⁰. Co więcej, niektórzy autorzy stanęli na stanowisku, że zwrot ten oznacza tylko parafie w zwykły sposób powierzone zakonowi⁸¹. Trzeba jednak zaznaczyć, że poglądy tych autorów — chociaż tak bardzo rozpowszechnione — nie znajdowały w tekście K.Pr.K. uzasadnienia i zostały jeszcze w roku 1963 określone jako wymysły sprzeczne z dawnymi, nowymi i najnowszymi przepisami prawa kanonicznego⁸².

Niezależnie jednak od słuszności poglądu, że w świetle K.Pr.K. nie można określenia „parocia religiosis concredita” odnieść do zwyczajnego powierzenia parafii zakonowi, trzeba powiedzieć, że rozwój prawa poszedł właśnie po linii autorów rozróżniających między inkorporacją i zwykłym powierzeniem parafii. Motu proprio sankcjonując nieznaną K.Pr.K. formę przekazywania parafii zakonowi zarazem pozwala rozumieć przez określenie „parocia religiosis concredita” parafie powierzone zakonowi bez przeprowadzania inkorporacji.

Istotne i wyjaśniające dotychczasowe spory jest ustalenie, że ordynariusz miejsca może powierzyć parafię zakonowi własną powagą — po uzyskaniu zgody odpowiedniego przełożonego zakonnego. Może to być parafia już istniejąca, prowadzona dotychczas przez proboszcza spośród kleru diecezjalnego lub innego zakonu, albo też parafia nowozałożona po myśli k. 1415 § 3, 1416 i 1418 oraz n. 21 motu proprio Ecclesiae Sanctae.

Ordynariusz miejsca, o którym mowa, to biskup diecezjalny, administrator apostolski ustanowiony na stałe, mający wg k. 315 § 1 te same prawa co biskup diecezjalny. Stosując zasady k. 1414 § 3 i 1423 § 1 trzeba powiedzieć, że wikariusz generalny mógłby powierzyć parafię zakonowi tylko za specjalnym mandatem. Podobnie nie jest kompetentny do powierzenia parafii zakonowi wikariusz kapituły, wiąże go bowiem zasada k. 436: *sede vacante nihil innovetur*.

Powierzenie parafii zakonowi może mieć miejsce dopiero po uzyskaniu zgody odpowiedniego przełożonego zakonnego. Chodzi tu o wyż-

⁸⁰ Tak np. Fehring A., dz. cyt. 85; Bączkowiec F. — Baron J. — Stawinoga W., dz. cyt. I, n. 581; Eichmann E. — Mörsdorf K., dz. cyt. I, 463; Jone H., dz. cyt. I, 354; Fernandez J., *Relationes iuridicae, disciplinares, asceticae et practicae inter vitam religiosam et ministeria paroecialia*. W: Acta et documenta Congressus Generalis de Statibus Perfectionis, Romae 1950, III, 237.

⁸¹ Mayer H. S., art. cyt. 468.

⁸² Romita F., art. cyt. 451.

szych przełożonych. Zależnie od konstytucji zakonnej są uprawnieni do wyrażenia takiej zgody przełożeni prowincjalni albo najwyżsi.

Ordynariusz miejsca i wyższy przełożony zakonny zawierają między sobą pisemną umowę.

W umowie tej należy na pierwszym miejscu określić, na jaki czas powierza się parafię zakonowi — na stałe czy też na czas określony.

Umowa musi także ściśle określić granice parafii i kościołów parafialny. Gdy chodzi o kościół, to albo przekazuje się zakonowi parafię razem z kościołem, albo też eryguje się — jak to również przewiduje motu proprio — parafię w kościele zakonnym. W pierwszym przypadku kościół przekazany może być używany przez dom zakonny dla zakonnej służby Bożej względnie też nie zostaje używany jako kościół zakonu, lecz pozostaje tylko kościołem prowadzonym i obsługiwanym przez zakon. W wypadku erygowania parafii przy kościele zakonnym kościół ten zasadniczo obok charakteru kościoła parafialnego zatrzymuje także rolę kościoła zakonnego. Jeżeli kościół parafialny jest zarazem kościołem zakonnym, trzeba w umowie ściśle uzgodnić funkcje parafialne z zakonną służbą Bożą. Uzgodnienie to będzie opierać się o normy k. 415 przy uwzględnieniu szczególnych warunków zarówno parafii jak i zakonu. Obowiązuje w takich kościołach liturgiczny kalendarz zakonu⁸³. Zadania i cele parafialne mają zasadnicze pierwszeństwo. Wynika to już z postanowień K.Pr.K. zobowiązującego proboszcza zakonnego do zachowania obowiązków wynikających dla niego ze ślubów i konstytucji zakonnych w zakresie, w jakim to jest do pogodzenia z jego urzędem proboszcza⁸⁴, i przyznającego pierwszeństwo zarządzeniom ordynariusza⁸⁵, wynika ponadto z racji i motywów, dla których zakon obejmuje prowadzenie parafii. Szczególnie dokładnego ustalenia funkcji i nabożeństw trzeba, jeżeli parafię przejmuje zakon odprawiający nabożeństwa zakonne o dużej frekwencji wiernych (np. uroczystości zakonne) wzgl. oddający swe kościoły dla specjalnych celów apostołskich (np. nabożeństwa dla III zakonu)⁸⁶.

Uzgodnienia i to na piśmie wymaga także osoba proboszcza zakonnego i wikariuszy. Motu proprio nie rozstrzyga, czy kapłan prowadzący parafię powierzoną zakonowi może być proboszczem tytularnym, o którym w k. 451 § 1, czy też tylko wikariuszem aktualnym, o którym w k. 471 § 1, lub nawet tylko administratorem

⁸³ Decreta authentica C.S.R., III, n. 4051.

⁸⁴ K. 360 § 1.

⁸⁵ K. 631 § 2.

⁸⁶ Fehring A., dz. cyt. 131.

wg k. 473 § 1. Należy przyjąć, że przy czasowym tylko powierzeniu parafii kapłan zakonny zarządzający nią mógłby być tylko administratorem, zrównanym zresztą wg k. 473 § 1 pod względem praw i obowiązków z proboszczem. Przy stałym jednak powierzeniu nie powinno się zasadniczo poprzestać na mianowaniu tylko administratora, gdyż wtenczas parafia byłaby przez długi czas nieobsadzona, co byłoby niezgodne z tendencją prawa kanonicznego⁸⁷.

Dotychczas zamianowaniu zakonnika proboszczem stał na przeszkodzie k. 626 § 1. Zakonnik mógł stać się pełnoprawnym proboszczem dopiero po uzyskaniu dyspensy Stolicy Apostolskiej. Obecnie trzeba przyjąć, że kapłana prowadzącego parafię powierzoną zakonowi drogą umowy między ordynariuszem miejsca i odpowiednim przełożonym zakonnym można zamianować proboszczem bez zwracania się o dyspensę od k. 626 § 1. Jeżeli bowiem prawo pozwala powierzyć parafię zakonowi nawet na stałe powagą biskupa i za zgodą przełożonego, to trzeba przyjąć, że prawodawcy chodziło o stałe uregulowanie duszpasterstwa parafii, a to jest możliwe tylko, jeżeli na jej czele stoi kapłan określany przez prawo mianem proboszcza. Trzeba ponadto zwrócić uwagę, że prawo dla Kościoła wschodniego nie zna już pojęcia proboszcza habitualnego ustalając, że proboszczem może być tylko kapłan⁸⁸. Nowe prawo kanoniczne najprawdopodobniej zrezygnuje z pojęcia proboszcz habitualny⁸⁹. Wtedy zaś określenie „wikariusz osoby moralnej” straci swój sens, a kapłana który będzie miał obowiązek prowadzić parafię na stałe, trzeba będzie mianować proboszczem. Tej też nomenklatury („proboszcz”) używa motu proprio w następnym paragrafie upoważniającym ordynariusza miejsca do mianowania zakonnika proboszczem parafii nie powierzonej zakonowi.

K. 621 § 1 nie został tym samym zniesiony. Derogacja nastąpiła tylko w zakresie objętym przez motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, a więc w odniesieniu do beneficjów parafialnych. Dodać trzeba, że wg norm motu proprio *De Episcoporum muneribus* z 15 VI 1966⁹⁰ ordynariusz może udzielić dyspensy od przepisów prawa powszechnego zakonnikom w zakresie, w jakim podlegają ordynariuszowi wg prawa powszechnego, a zwłaszcza wg norm n. 33—35 dekretu soborowego *Christus Dominus*.

Proboszcza mianuje ordynariusz miejsca, lecz przełożony zakonny przedstawia kandydata, który nie tylko jest zdatny, ale takiego, któ-

⁸⁷ Por. k. 155.

⁸⁸ K. 490 § 1 n. 2 (AAS 49 (1957) 579).

⁸⁹ Por. Schmitz H., *Die Gesetzessystematik des Codex Iuris Canonici* Liber I—III, München 1963, 186 ns; 192.

⁹⁰ AAS 58 (1966) 470.

rego przełożony uważa za najbardziej odpowiedniego⁹¹. Kandydat musi spełnić wymogi prawa powszechnego i partykularnego. Umowa między ordynariuszem i przełożonym zakonnym może uwzględniając specyficzne okoliczności stawiać jeszcze jakieś dodatkowe wymagania co do kwalifikacji kandydata na proboszcza zakonnego. Umowa winna też określić sposób, w jaki ordynariusz upewni się zgodnie z k. 149 o zdatości kandydata: czy zostawi ocenę roztropności przełożonego czy też będzie wymagał każdorazowo opinii — np. o zdawanych egzaminach, czy też wreszcie podda kandydata egzaminowi wg k. 459 § 3 n. 3⁹². Poddanie kandydatów na proboszczów zakonnych takiemu egzaminowi jest chyba ze względu na specyficzne warunki duszpaństwa diecezjalnego najwłaściwsze⁹³.

Umowa wymaga też szczegółowego ustalenia korelacji obowiązków proboszczowskich i zakonnych. Normą będą postanowienia k. 415, 630—631 i prawo partykularne. Umowa może normować dalsze szczegóły dotyczące stosunku proboszcza zakonnego do przełożonego lokalnego, do prac i zadań zakonnych itd.

Proboszczem może być także przełożony lokalny — o ile konstytucje zakonne tego nie zabraniają. Powstaje jednak wtedy trudność z k. 505, wg którego kadencja przełożonego lokalnego winna trwać do trzech lat i może zostać przedłużona o drugie kolejne trzechletcie. Natomiast proboszcz winien cechować się stałością (nie wykluczając oczywiście usuwalności, o której w k. 454 § 5). Stąd w wypadkach, które uzasadniałyby połączenie urzędu proboszcza i przełożonego zakonnego, należałoby udzielić dyspensy od k. 505. O dyspensę taką dawniej należało zwrócić się do Stolicy Apostolskiej, obecnie w oparciu o motu proprio *De Episcoporum muneribus* może jej udzielić biskup⁹⁴. W tym też kierunku poszła odpowiedź Kongregacji dla spraw zakonnych i Kongregacji Soboru z 2 VIII 1947 podająca, iż wypada, by przełożony parafialnego domu zakonnego był zarazem proboszczem,

⁹¹ Fehringier A., dz. cyt. 101.

⁹² Fehringier A., dz. cyt. 103 nss.

⁹³ Romita F., art. cyt. 635.

⁹⁴ Biskup nie może dyspensować od prawa powszechnego dotyczącego zakonników jako takich, natomiast może im udzielić dyspensy, o ile podlegają Ordynariuszowi miejsca wg prawa powszechnego i norm n. 33—35 dekretu *Christus Dominus* (AAS 58 (1966) 470 łącznie z AAS 58 (1966) 690 nss.). Stąd wydaje się uzasadniony wniosek, że biskup może udzielić dyspensy od prawa przepisującego określony czas trwania urzędu przełożonego, jeśli (a) tego wymaga stałość urzędu proboszczowskiego i jeśli (b) sytuacja wymaga połączenia urzędu proboszcza i przełożonego lokalnego.

oraz by zasięgnięto odpowiedniej dyspensy od k. 505⁹⁵. To ostatnie polecałoby się zwłaszcza w domach, w których wszyscy zakonnicy są zatrudnieni w duszpasterstwie parafialnym. Uniknie się w ten sposób sytuacji, że wikariusz współpracownik jest przełożonym lokalnym swego proboszcza, sytuacji, która rzadko wychodzi na korzyść parafii i zakonowi⁹⁶.

Jest rzeczą niewskazaną, by w domu, gdzie jest trzech albo czterech zakonników, ustanawiać proboszcza dla kierowania duszpasterstwem, a przełożonego dla kierowania zakonnikami. Także w domach, w których jest kilku tylko zakonników nie zaangażowanych wprost w duszpasterstwie parafialnym, poleca się łączyć urząd proboszcza i przełożonego w jednej osobie⁹⁷. Połączenie to jest natomiast niecelowe w domach, w których przebywa duża ilość zakonników, gdyż wtedy zajęcia przełożonego byłyby nie do pogodzenia z obowiązkami proboszcza i połączenie takie byłoby ze szkodą tak dla parafii jak i dla domu zakonnego. Proponuje się wtedy np. założyć dwie społeczności zakonne pod wspólnym dachem: jedną tworzyłyby proboszcz zakonny i wikariusze współpracownicy, dla których proboszcz byłby zarazem przełożonym lokalnym, oraz drugą obejmującą pozostałych zakonników pod innym przełożonym lokalnym⁹⁸. Rozdział taki zabezpieczyłby zakonników pracujących w duszpasterstwie parafialnym przed angażowaniem ich do innych prac, nawet apostolskich. Rozwiązanie takie może jednak nasunąć szereg trudności praktycznych (np. problem odrębnej własności każdego domu), stąd łatwiej będzie wyodrębnić dom filialny zależny od domu macierzystego i od jego przełożonego, nie mający własnego majątku i nie stanowiący ściśle odrębnej wspólnoty zakonnej, lecz kierowany przez proboszcza zakonnego, który byłby zarazem delegatem przełożonego lokalnego⁹⁹.

Umowa winna również przewidzieć wakans parafii i prawny urlop proboszcza. Najprostsze rozwiązanie na wypadek zawakowania parafii podsuwa k. 492 n. 2 przewidujący, że dopóki nie zostanie za zgodą przełożonego zamianowany przez ordynariusza administrator parafii, kieruje nią przełożony lokalny. Jeśli proboszcz był zarazem przełożonym, staje się wg wspomnianego kanonu tymczasowym administratorem parafii wikariusz współpracownik względnie najstarszy spośród nich, jeśli ich było więcej. Na czas urlopu

⁹⁵ Tekst odpowiedzi przytacza Romita F., art. cyt. 434.

⁹⁶ Fehringier A., dz. cyt. 102 przyp. 7.

⁹⁷ Fernandez J., art. cyt. 242.

⁹⁸ Fernandez J., tamże; Romita F., tamże.

⁹⁹ Por. odpowiedź Kongr. dla spraw zakonnych z 1 II 1924 — AAS 61 (1924) 95; por. także Romita F., tamże.

proboszcza kieruje parafią wikariusz substytut. Przełożony zakonny winien zobowiązać się w umowie udzielić odpowiedniemu kapłanowi zgody wymaganej k. 465 § 4.

Proboszcz zakonny najczęściej będzie potrzebował pomocy wikariuszy współpracowników. Parafia zakonna wymagająca wg norm k. 476 § 1 wikariuszy współpracowników, nie może zadowolnić się dorywczą pomocą kapłanów zakonnych przebywających w danym domu, lecz należy ich formalnie powołać wg k. 476. Przedstawia ich przełożony zakonny, a próbuje i udziela im odpowiednich uprawnień ordynariusza miejsca. Umowa winna z góry określić liczbę wikariuszy współpracowników i ewent. ich kwalifikacje, a także ich zależność od przełożonego lokalnego itd. — podobnie jak to ma miejsce w odniesieniu do proboszcza zakonnego.

Bardzo szczegółowego ujęcia wymagają też sprawy majątkowe. Wynagrodzenie proboszcza zakonnego i wikariuszy zakonnych będzie analogiczne do wynagrodzenia proboszczów i wikariuszy spośród kleru diecezjalnego, nabywają dochody oczywiście i używają jak inni zakonnicy¹⁰⁰. Sprawy majątkowe kościoła będą zależeć od tego, czy parafię założono przy kościele będącym własnością zakonu czy też powierzono zakonowi parafię razem z kościołem. W pierwszym wypadku przełożony zakonny jest zarządcą kościoła i do niego należy troska o utrzymanie, wyposażenie i ozdobę kościoła¹⁰¹. Używanie jednak kościoła zakonnego dla celów parafialnych może uzasadnić ustalenie w umowie remuneracji na rzecz zakonu ze strony parafii. Majątkiem tego kościoła zarządza przełożony wg przepisów prawa. Jeśli natomiast kościół nie stanowi własności zakonu, proboszcz zakonny zarządza majątkiem pod nadzorem ordynariusza miejsca wg przepisów prawa.

V Ustanowienie zakonnika proboszczem parafii nie powierzonej zakonowi.

Ordynariusz miejsca może również ustanowić zakonnika proboszczem parafii nie powierzonej zakonowi, przy czym jest wymagana tylko zgoda odpowiedniego przełożonego zakonnego. Nie trzeba natomiast już dyspensy w k. 626 § 1. Ordynariusz w tym wypadku to biskup diecezjalny i osoby zrównane z nim w prawie. Wikariusz kapitulny mógłby instytuować takiego proboszcza dopiero po roku opróżnienia stolicy biskupiej¹⁰², zaś wikariusz generalny tylko za specjal-

¹⁰⁰ K. 630 § 3.

¹⁰¹ K. 415 § 3 n. 3; por. także F e h r i n g e r A., dz. cyt. 135 przyp. 4.

¹⁰² Por. k. 455 § 2 n. 3.

nym mandatem względnie gdyby biskup był przeszkodzony, tak że nawet listownie nie mógłby kierować diecezją¹⁰³. Przełożony zakonny, którego zgoda jest wymagana, to zależnie od konstytucji przełożony prowincjalny lub najwyższy.

Na podstawie więc umowy zawartej między ordynariuszem miejsca i przełożonym zakonnym zakonnik zostaje mianowany proboszczem parafii nie powierzonej zakonowi. Nominacja taka wymaga szczególnej rozważki zarówno ze strony ordynariusza jak i przełożonych zakonnych. Z wyjątkiem wypadków, kiedy dom zakonny jest blisko kościoła parafialnego, zakonnik taki będzie mieszkał poza domem zakonnym, gdyż urząd proboszczowski wymaga wg k. 465 § 1 zamieszkania blisko kościoła. Mianowanie zakonnika proboszczem nie pociąga za sobą założenia domu zakonnego, gdyż w takim wypadku najprostszym wyjściem byłoby w ogóle powierzenie parafii zakonowi. Założenie domu może zresztą być niemożliwe czy to z powodu braku zakonników, braku warunków wymaganych przez k. 496 czy też z innych przyczyn. Tymczasem życie wspólne jest jednym z istotnych elementów stanu zakonnego¹⁰⁴ i przyjmuje się, że „tylko w klasztorze może zakonnik osiągnąć cel życia zakonnego (doskonałość) i wykonać obowiązki, jakie nakłada na niego życie zakonne”¹⁰⁵. Nic więc dziwnego, że ze strony zakonu wysuwa się postulat, by przyjmować tylko takie parafie, gdzie można założyć dom zakonny i to uformowany¹⁰⁶.

Stąd stanowisko domagające się, by nie zgadzać się na parafie, w których przebywałby tylko jeden czy dwóch zakonników, gdzie zaś takie istnieją, zrezygnować z nich albo obsługiwać z jakiejś centrali, którą byłby uformowany dom zakonny¹⁰⁷. Stanowisko takie uzasadnia się od strony pozytywnej przywilejem egzempcji domu zakonnego uznanej w k. 617 § 2, wspólnymi nabożeństwami wg k. 610 § 1 czy też zakazem wiążącym ordynariusza, który wg k. 880 § 3 nie może odebrać jurysdykcji do spowiadania wszystkim kapłanom domu uformowanego, od strony zaś negatywnej wskazuje się na trudności, na jakie napotyka zakonnik poza klasztorom co do przestrzegania ślubów zakonnych¹⁰⁸.

¹⁰³ Por. k. 455 § 3 oraz 429 § 1.

¹⁰⁴ K. 487.

¹⁰⁵ Bar J., *Zakonnik poza klasztorom*. Pol. Sacra 10 (1958) z. 2, 93.

¹⁰⁶ Por. Fernandez J., art. cyt. 231 ns; Ayape E. w: *Acta et documenta Congressus Generalis...*, 262.

¹⁰⁷ Fernandez J., art. cyt. 232.

¹⁰⁸ Fernandez J., tamże.

Mimo jednak tych oporów motu proprio zezwala na zamianowanie zakonnika proboszczem parafii nie powierzonej zakonowi. Sygnalizowanych niebezpieczeństw uniknie się przez bardzo wnikliwy dobór kandydatów, dających rękojmię należytego spełnienia obowiązków proboszczowskich i zachowania ducha zakonnego w odmiennych warunkach życia.

ZUSAMMENFASUNG

Die Anvertraung der Pfarreien an Religiose nach Motu proprio Ecclesiae Sanctae

Die geschichtliche Einführung zeigt, dass erst die Entwicklung des Pfründenwesens die pfarrliche Betätigung der Religiösen befördert hat. Es ist der Verdienst Gratians die Lösung gebracht zu haben, dass der kirchliche Dienst die Klosterdisziplin nicht behindert und dass die Ordenspriester dieselbe Weihegewalt erhalten, wie andere Geistliche, diese jedoch nur auf Grund einer Beauftragung vom Bischof ausüben dürfen. Auf dem Tridentinum wurde festgesetzt, dass der seelsorglich tätige Ordensgeistliche der bischöflichen Jurisdiktion untersteht. Im CIC ist die Inkorporation die grundsätzliche Form der pfarrlichen Seelsorgeführung durch die Ordensgeistlichen. Im Artikel werden die Pflichten und Befugnisse der Ordenspfarrer analysiert. Neben der Inkorporation hat sich jedoch die „einfache“ Anvertraung entwickelt, die durch Motu proprio Ecclesiae Sanctae gebilligt wurde. Schon im Konzilsdekret Christus Dominus wird festgestellt, dass die Ordenspriester zur Erfüllung ihrer priesterlichen Pflichten, also zu Mitarbeitern des bischöflichen Amtes, ordiniert werden. Die Anvertraung einer Pfarrei an Religiose erfolgt durch einen Vertrag zwischen dem Ortsordinarius und dem Ordensobern. Im Artikel wird über die Probleme, die in diesem übereinkommen zu berücksichtigen sind, behandelt. Ebenfalls laut einer Vereinbarung zwischen dem Ortsordinarius und dem Ordensobern kann ein Religiose zum Pfarrer einer nicht dem Orden anvertrauten Pfarrei ernannt werden.